

เอ็ดส์เป็นศูนย์ได้จริงหรือ?

การรณรงค์เกี่ยวกับโรคเอดส์ในระยะ 3 - 4 ปีที่ผ่านมา ทวีโลกต่างก็มุ่งเน้นไปที่เป้าหมายเดียวกัน คือ การลดให้เป็นศูนย์หรือ Getting to zero เพื่อแสดงถึงความมุ่งมั่นที่จะลดปัญหาการแพร่ระบาดของเอ็ดส์ให้หมดไปให้ได้

ข้อความการรณรงค์ที่ใช้กันนั้น คำภาษาอังกฤษเขียนคำ Zero เป็นเอกพจน์ แต่ข้อเท็จจริงคือ เป้าหมายการรณรงค์นั้นเป็น 3 ศูนย์ หรือ 3 zeros คือ ศูนย์ที่ 1 ลดผู้ติดเชื้อรายใหม่ให้เหลือศูนย์ (หรือไม่เหลือเลย) โดยภาษาอังกฤษใช้ว่า Zero new HIV infections ส่วนศูนย์ที่ 2 หมายถึง ไม่มีผู้เสียชีวิตจากเอดส์ (หรือ Zero AIDS related death) และศูนย์ที่ 3 คือไม่มีการตีตราและเลือกปฏิบัติ (Zero discrimination)⁽¹⁾

การมุ่งเป้าลดปัญหาให้เป็นศูนย์ทำให้ดูคล้ายกับว่าตอนนี้โรคเอดส์กำลังกลายเป็นโรคที่ใกล้หมดไปเต็มที่แล้ว ทวีโลกเลยตั้งเป้าในการกำจัดมันไปเสียเลย

ความเป็นจริงก็คือ โรคเอดส์ยังเป็นปัญหาใหญ่อยู่ ตัวเลขผู้ติดเชื้อทั่วโลกเมื่อสิ้นปี 2555 คือ 35 ล้านคน ผู้ติดเชื้อรายใหม่ 2.3 ล้านคนต่อปี และผู้เสียชีวิต 1.6 ล้านคน⁽²⁾ ตัวเลขมากมายมหาศาลแบบนี้ ดูจะห่างไกลจากคำว่า “กำจัด” มากเหลือเกิน

ไม่ต้องดูไกล ดูในประเทศไทย โครงการเอ็ดส์แห่งสหประชาชาติหรือ UNAIDS เผยแพร่ตัวเลขประมาณการณ์ว่า ตอนสิ้นปี 2555 มีคนไทยครองชีวิตอยู่กับโรคเอดส์อยู่ในช่วงประมาณ 400,000 ถึง 480,000 คน เป็นผู้ติดเชื้อรายใหม่ประมาณ 8,800 คน และมีผู้เสียชีวิตประมาณ 21,000 คน⁽²⁾ ดูตัวเลขแล้ว ช่างน่ากลัวเหลือเกิน

การที่ใครต่อใครในต่างชาติพากันชื่นชมความสำเร็จ

ของไทยในการควบคุมโรคเอดส์ ทำให้คนไทยเกือบทั้งประเทศลืมนึกไปหรือไม่สนใจว่า ขณะนี้ ประเทศไทยมีผู้ติดเชื้อรายใหม่อยู่ในลำดับต้นๆ ของเอเชีย และมีอัตราการชุกของโรค (หมายถึงร้อยละของประชาชนที่ติดเชื้อเอ็ดส์) สูงเป็นอันดับ 1 ของเอเชีย!⁽²⁾ ซึ่งแสดงว่า สถานการณ์ยังคงรุนแรง แต่ขณะเดียวกัน กระทรวงสาธารณสุขก็กำลังรณรงค์ Getting to zero แล้วมันจะเป็นไปได้ได้อย่างไร?

ถ้ามีใครถามขึ้นมาจริงๆ ก็คงได้คำตอบคือ การรณรงค์ลดปัญหาให้เป็นศูนย์นั้น ไม่ได้หมายความว่า จะให้ตัวเลขผู้ป่วย ผู้ติดเชื้อ ผู้เสียชีวิต เป็นศูนย์ในวันพรุ่งนี้ แต่เป็นเป้าหมายในระยะยาว อาจถึง 10 ปีหรือหลายสิบปี

UNAIDS กำหนดช่วงยุทธศาสตร์ Getting to zero คือปี 2554-2558 เป็นแผน 5 ปี แต่ถ้าศึกษาข้อความให้ดี จะเห็นว่า เป้าหมายจริงๆ นั้น ไม่ได้ลดให้เหลือศูนย์ในทั้ง 3 กรณี (ผู้ติดเชื้อเอ็ดส์รายใหม่ ผู้เสียชีวิตจากเอดส์ และไม่มีการตีตรา)⁽¹⁾ แต่วางเป้าไว้ว่า ให้มีการควบคุมสถานการณ์ให้ลดเข้าหาศูนย์ เช่น กำหนดว่า ภายในสิ้นปี 2558 จะลดการแพร่ทางเพศสัมพันธ์ลงเหลือครึ่งหนึ่ง และไม่มี การแพร่จากแม่สู่ลูกหรือในกลุ่มผู้ฉีดยาเสพติด ส่วนเรื่องการลดการตายนั้น ก็มุ่งไปที่ให้ผู้ติดเชื้อทุกคนได้รับยา และลดการตายจากวัณโรคของผู้ติดเชื้อเอ็ดส์ให้เหลือครึ่งหนึ่ง และเรื่องการตีตราก็วางเป้าว่า จะลดจำนวนประเทศที่ห้ามผู้ติดเชื้อเอ็ดส์เข้าเมือง (ซึ่งเมื่อสิ้นปี 2553 ยังมีกฎหมายห้ามเข้าเมืองอยู่ 44 ประเทศ) ให้เหลือไม่เกิน 22 ประเทศ (หรือลดครึ่ง) และลดความอดทนต่อภาวะความรุนแรงทางเพศให้เป็นศูนย์ ดูไปแล้ว การลดความอดทนหรือไม่ทนต่อไปแล้ว และภาษาอังกฤษ

ไว้ว่า zero tolerance อาจจะเขียนได้ง่าย และทำให้เป็นศูนย์ได้ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ยอมให้มีขึ้นไม่ได้ แต่ก็ไม่มีการอธิบายต่อว่า ถ้ามีขึ้นจริงๆ จะแก้ไขอย่างไร

ในเมื่อแผนของ UNAIDS กำหนดช่วงเวลาไว้จนถึงปี 2558 ซึ่งเอ็ดส์ยังคงไม่เป็นศูนย์แน่นอน ก็แสดงว่าก่อนสิ้นปีหน้า คงมีการทำแผนรับ ช่วงต่อ แล้วยังคงใช้คำว่า Getting to zero ต่อไปอีก และคงจะใช้ไปได้อีกนาน

จะเห็นว่าคนกำหนดแนวรณรงค์โรคเอดส์ เขียนความมุ่งหวังไว้สูง แต่ตั้งเป้าไว้ต่ำ คือหลายเรื่องไม่ต้องเป็นศูนย์ก็ได้ ขอให้ลดลงครึ่งหนึ่งก็พอ และคิดต่อไปว่า ถ้าแนวโน้มมันลดไปเรื่อยๆ ก็คงไปถึงศูนย์เข้าสักวัน ซึ่งแสดงว่า การตั้งแนวรณรงค์ให้ไปหาศูนย์คล้ายเป็นความใฝ่ฝันหรือมุ่งหวัง และถ้าโชคดี เกิดจับปลัดจับผลู มีมาตรการเด็ดขาดหยุดยั้งการระบาดได้ ก็ลดเป็นศูนย์ได้ตามเป้า หรือถ้าหยุดมันไม่อยู่ พอคนทั้งโลกติดเชื่อเอดส์กันหมดแล้ว ก็คงไม่มีผู้ติดเชื้อรายใหม่แน่ๆ

การที่ไทยจะประสบความสำเร็จให้โรคเอดส์เป็นศูนย์ได้จริงๆ นั้น ไม่ใช่เรื่องง่ายเลย เพราะสภาพแวดล้อมยังคงเอื้อต่อการแพร่ระบาดของเชื้อเอดส์ กล่าวคือ มีการค้าบริการทางเพศชุกชุม เยาวชนจำนวนมากมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ป้องกัน และยังคงมีการเสพยาเสพติดกันอย่างแพร่หลาย

ถ้าจะไม่มีผู้ติดเชื้อรายใหม่ในประเทศไทย ก็จะต้องทำให้เกิดสถานการณ์ต่อไปนี้

1. หยุดการแพร่ทางเพศสัมพันธ์ด้วยการลดการเปลี่ยนคู่นอน (รวมถึงการงดเว้นเพศสัมพันธ์กับผู้ให้บริการทางเพศ) หรือมีการใช้ถุงยางอนามัยทุกครั้ง (100 เปอร์เซ็นต์) ทั้งรักต่างเพศและรักร่วมเพศ

2. หยุดการแพร่ทางยาเสพติดโดยควบคุมไม่ให้เกิดการฉีดยาเสพติดให้ได้ผล

3. คงมาตรการตรวจเลือดและให้ยาป้องกันการแพร่เชื้อจากแม่สู่ลูก และถ้าคุมทางเพศสัมพันธ์ได้ผลหญิงตั้งครรภ์ก็คงไม่ติดเชื้อ การใช้ยาป้องกันก็คงไม่จำเป็นอีกต่อไป

ส่วนการลดการตายจากเอดส์นั้น ต้องควบคุมไม่ให้เกิดผู้ติดเชื้อรายใหม่อย่างเด็ดขาด เมื่อไม่มีผู้ติดเชื้อใหม่จำนวนป่วยก็ลดลง ส่วนผู้ที่ติดเชื้ออยู่แล้วหลายแสนคน

ก็ต้องให้ยาอย่างทั่วถึง ซึ่งย่อมต้องลงทุนอีกมาก ทั้งค่ายา ค่าชันสูตร และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

เมื่อควบคุมได้ผล ไม่มีทั้งคนติดเชื้อและคนป่วย การตีตราก็จะหายไป

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ไม่ใช่เรื่องง่าย ถ้าจะทำให้ได้ผล ก็คงต้องลงแรงกันอีกมาก มากเสียจนไม่แน่ใจว่าประเทศไทยจะ Getting to zero ได้จริง

สิ่งสำคัญในการรณรงค์โรคเอดส์ให้เป็นศูนย์ก็คือ ประเทศทั่วโลกเขาดกกันตามนี้ ไทยเลยต้องทำให้ได้ มิฉะนั้นก็จะเสียหน้า ก็คงต้องเหนื่อยกันพอดูทีเดียว และก็ไม่ว่าจะสามารถพาสถานการณ์เข้าใกล้ศูนย์ได้จริงๆ ประเทศที่มีปัญหาน้อย ก็คงไม่ต้องลงแรงมากมายเท่าประเทศไทย

ความจริงการตั้งเป้าแบบนี้ อาจเป็นเรื่องดีก็ได้ กล่าวคือ พอเห็นทว่าสถานการณ์จะคุมลำบาก ก็คงมีแหล่งทุนหรือแหล่งวิชาการจากต่างชาติมาช่วยเหลือได้มากขึ้น (เรียกว่าเป็นการพลิกวิกฤติให้เป็นโอกาส) เพราะตอนนี้ใครๆ ก็ต่างมองว่า ไทยสำเร็จไปแล้ว เลยเอาทรัพยากรที่มีไปช่วยประเทศที่กำลังพัฒนาแห่งอื่นๆ กันหมด หรือไม่ยั้งนั้นก็ปล่อยเลยตามเลย ไม่ถึงเป้าก็คงไม่เป็นไร เพราะการรณรงค์ต่างๆ ในระดับโลก ไม่ใช่ว่าจะต้องทำได้สำเร็จเสมอไป ดูแต่เรื่องสาธารณสุขมูลฐานซึ่งเดิมเมื่อปี พ.ศ. 2520 มีการตั้งเป้าหมายระยะยาวว่า “สุขภาพดีถ้วนหน้าในปี 2543” ตอนนี่ยปี 2557 แล้ว คนก็ยังมีความสุขดีไม่ถ้วนหน้ากันอยู่เลย และดูเหมือนว่าสภาพแวดล้อมในปัจจุบันที่โรคไม่ติดต่อเรื้อรังหรือ NCD กำลังระบาดแพร่หลาย จะทำให้พลเมืองโลกมีสุขภาพแย่กว่าตอนปี 2520 เสียด้วยซ้ำ

บางคนอาจจะถามว่า ในภาวะปัจจุบันที่โรคเอดส์ยังเคลื่อนบ้านเคลื่อนเมือง ทำไมถึงต้องมาตั้งเป้าให้เป็นศูนย์ ทั้งที่รู้ดีว่าทำไม่ได้ คำตอบที่ตรงไปตรงมาก็คือ เป็นการตั้งเป้าเชิงจิตวิทยาให้เห็นว่า งานควบคุมโรคเอดส์กำลังเดินมาถูกทาง ให้ทำต่อไปเถิด แล้วโรคก็จะลดลงไปแน่ และเป็นการวางเป้าเชิงสัญลักษณ์ให้คนทั่วไปมองว่า โรคเอดส์ไม่ได้น่ากลัวอย่างที่เคยคิดกัน เพราะมนุษย์สามารถควบคุมการระบาดได้อย่างแน่นอน นั่นเป็นคำตอบที่ตรงไปตรงมา แต่ก็ก็มีคำตอบแฝง

ที่ไม่มีคนรู้จักกัน กล่าวคือ เป็นกลยุทธ์อย่างหนึ่งขององค์การระหว่างประเทศในการสร้างกระแสการขับเคลื่อนพลังในการแก้ปัญหาในระดับโลก องค์การที่วันนี้ได้แก่ องค์การสหประชาชาติและองค์กรย่อยในเครือ เช่น องค์การอนามัยโลก องค์การยูนิเซฟ เป็นต้น ตัวอย่างหนึ่งก็คือ การสร้างกระแสเรื่อง “เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ” หรือ Millennium Development Goals หรือ MDGs เมื่อปี 2543 ที่ตั้งเป้าในการลดปัญหาต่างๆที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนามนุษยชาติภายในปี 2558 (ปีหน้า) เป็นเรื่องที่ได้รับการยอมรับอย่างดีจากผู้นำประเทศต่างๆ และมีการสนับสนุนจากแหล่งทุนต่างๆ อย่างแข็งขัน ความยอมรับในยุทธวิธีนี้ทำให้องค์การสหประชาชาติต้องคิดหาทางสร้างกระแสแบบเดียวกันนี้อีกในตอนที่ยังกำหนดในปีหน้านี้ ขณะนี้คณะทำงานของเลขาธิการสหประชาชาติกำลังค้นคิดเนื้อหาอันอยู่ว่า จะเอาเรื่องอะไรมาสร้างกระแสกันดี

ในเรื่องของโรคเอดส์เช่นกัน มีการสร้างกระแสมาตลอด ตั้งแต่การกำหนดให้วันที่ 1 ธันวาคมของทุกปีเป็น “วันโรคเอดส์แห่งโลก” ซึ่งทำให้ทั่วโลกมีการรณรงค์กันทุกปี การจัดประชุมสมัชชาสหประชาชาติวาระพิเศษเมื่อปี 2544 ทำให้เกิดการจัดตั้งกองทุนโลกขึ้นมา มีเงินมหาศาลในการช่วยเหลือประเทศที่ด้อยพัฒนา หรือแม้แต่เป้าหมาย MDGs ก็มีเรื่องของโรคเอดส์อยู่ด้วย

การสร้างกระแสเอดส์ที่เคยได้รับความสนใจจากทั่วโลกเรื่องหนึ่งก็คือ การกำหนดเป้าหมายที่เรียกว่า “3 ใน 5” หรือ “Three by Five” ซึ่งสร้างการขับเคลื่อนเพื่อให้คนติดเชื้อเอดส์ที่เข้าไม่ถึงยาต้านไวรัสจำนวน 3 ล้านคน ให้ได้ยากันทั่วถึงในปี ค.ศ. 2005 คำว่า ‘3’ หมายถึง 3 ล้าน และคำว่า ‘5’ หมายถึง ปี 2005 และแม้ว่าการขับเคลื่อนดังกล่าวนั้นล้มเหลว คือมีคนไม่ถึง 2 ล้านคนได้เข้าถึงยาเมื่อตอนถึงกำหนดเวลา แต่ก็ได้จุดกระแสความสนใจเรื่องการรักษาเอดส์ไปทั่วโลก ทำให้มีการกดดันให้ยามีราคาถูกลง และมีเงินทุนมากมายเข้ามาสนับสนุนการเข้าถึงยาต่างๆ เป็นผลให้ผู้คิดค้นเรื่องนี้ คือนายแพทย์จิม ยอง คิม และผู้ผลักดัน

จาก UNAIDS คือนายแพทย์ปีเตอร์ ปีอีทอ ได้รับรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหิดลประจำปี 2556 ที่ผ่านมา

ตอนที่นายแพทย์คิม คิดเรื่อง “3 ใน 5” นั้น เขาอยู่ที่องค์การอนามัยโลก พอถึงปี ค.ศ. 2005 ก็พยายามจะสานต่อ ถึงกับมีการกำหนดกันเล่นๆ ว่าเป็นโครงการ “Ten by Ten” คือ 10 ล้านในปี 2010 แต่ทาง UNAIDS รีบตัดหน้าไว้ก่อน ออกกระแสเรื่อง “Universal Access by 2010” เป็นการบอกว่า ทุกคนไม่ว่าจะเป็นที่ล้าก็ตาม ต้องเข้าถึงได้หมดภายในปี พ.ศ. 2553 และไม่เฉพาะยารักษาเท่านั้น ยังรวมถึงบริการป้องกันและการสนับสนุนทางสังคมด้วย และพอสิ้นปี 2553 UNAIDS ก็รีบออกมาสร้างกระแส Getting to zero ต่อ คราวนี้คงจะเป็นกระแสที่ยั่งยืนคงกะพั้นไปอีกนานทีเดียว

และด้วยเหตุนี้เอง ประเทศต่างๆ ก็คงต้องเหนื่อยกันในการรณรงค์และดำเนินการให้เป็นไปตามกระแสที่องค์การระหว่างประเทศกำหนดไว้

การที่หน่วยงานขององค์การสหประชาชาติ เช่น องค์การอนามัยโลกหรือโครงการเอดส์แห่งสหประชาชาติ ออกมากำหนดเป้าหมายระยะยาวแบบนี้ คงช่วยให้องค์กรเหล่านั้นทำงานได้ง่ายขึ้น เพราะต่อไป คำขวัญในการรณรงค์โรคเอดส์ อย่างเช่น ในช่วงวันโรคเอดส์แห่งโลกของทุกปี เคยเหน็ดเหนื่อยที่จะต้องคิดคำขวัญในการรณรงค์แบบปีต่อปี ตอนนี้ก็ไม่ต้องคิดคำขวัญขึ้นใหม่อีกแล้ว ใช้แค่ว่า Getting to zero ได้โดยไม่ล้าสมัย เพราะคงอีกนานมาก กว่าที่โลกจะสามารถทำให้เอดส์เป็นศูนย์ได้จริง ๆ

วิวัฒน์ โรจนพิทยากร

บรรณาธิการ

เอกสารอ้างอิง

1. United Nations Programme on HIV/AIDS. Getting to zero, 2011–2015 strategy Geneva: UNAIDS 2010.
2. United Nations Programme on HIV/AIDS. Global report: UNAIDS report on the global AIDS epidemic 2013. Geneva: UNAIDS 2013.